

WIZUALNA PERCEPCJA KOLORYSTYKI ELEWACJI KAMIENIC I MOŻLIWOŚCI JEJ WYKORZYSTANIA W BUDOWANIU ŁADU PRZESTRZENNEGO

Ewa Trzaskowska¹, Sebastian Janiszek²

¹ORCID: 0000-0002-7698-9471

Institut Architektury Krajobrazu, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
ul. Konstantynów 1H, 20-950 Lublin, **Polska**

ABSTRAKT

Coraz częściej mieszkańcy miast stają się świadomymi uczestnikami procesu poprawy ich funkcjonowania czy budowania wizerunku. Biorą udział w partycypacjach społecznych, zgłaszają projekty dotyczące kształtowania przestrzeni publicznych np. do budżetu obywatelskiego czy zielonego. Sprzyjają temu wdrażane przez wiele miast idee „miast dla ludzi” (m.in. Gehl 2013, Montgomery 2015, Sadiq-Khan i Solomonow 2017). Zainteresowania mieszkańców: estetyką miast, chaosem przestrzennym, błędami zarządzania są bardzo cenne, nie zawsze jednak prowadzą do kształtowania przestrzeni w sposób harmonijny uwzględniający uwarunkowania: funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe, kompozycyjno-estetyczne, czyli poprawiające ład przestrzenny. Zdarza się, że, jak twierdzi Miessen (2013), są wykorzystywane przez władze miast do „zrzczenia” odpowiedzialności za wspólną przestrzeń na mieszkańców. W pracy przedmiotem zainteresowania była ocena kolorystyki kamienic występujących w centrum Lublina i ich odbiór przez użytkowników przestrzeni publicznych. Na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych starano się określić, czy mogą się one stać podstawą budowy ładu przestrzennego.

Słowa kluczowe: ład kolorystyczny, odbiór miasta, partycypacja, centrum Lublina

WSTĘP

Mieszkańcy miast codziennie korzystają z przestrzeni publicznych, na które składają się budynki, place, ulice (Böhm 2016). Większość z nich rzadko jednak zwraca uwagę na ich wygląd (Skiba 2012). Jeśli nawet ma o tej przestrzeni jakąś opinię, to nie potrafi jej uzasadnić niezależnie czy jest ona pozytywna czy negatywna. Rośnie jednak liczba osób, którym zależy na podnoszeniu wartości estetycznych przestrzeni publicznych (Zieliński 2011). Jednym

z elementów wpływających na te wartości jest kolor (Tyliszczak 2016). Z całą pewnością bez niego nie istnieje przestrzeń. Może być tłem dla działań lub efektem przekazu artystycznego. Umiejętne posługiwanie się kolorem, którego nie jesteśmy w stanie uniknąć, pozwala wprowadzić harmonię w daną przestrzeń, ale też identyfikację ludzi z otoczeniem. W przypadku budynku ta ocena dotyczy przede wszystkim koloru elewacji, czyli ścian budynku wraz z posadowionymi na niej elementami (stolarki drzwiowej, okiennej, detali architektonicznych,

etrzaskowska@kul.pl

dekoracji, reklam). Zadbane i czyste fronty, usytuowane wzdłuż ulic, pokryte barwami odbieranymi jako „wesołe” pozytywnie wpływają na samopoczucie (nastrój, percepcję i zachowanie) uczestników tej przestrzeni (Szolginia 1981). Potwierdza to też psychologia (Zeuger 1965, Gregory 1971, Arnheim 2013). Jedne barwy stresują, inne relaksują, są też takie, które mobilizują do pracy lub demotywią (Popek 1999, Bell i in. 2004). Wykorzystując oddziaływanie koloru na psychikę człowieka, można tworzyć barwny klimat przestrzeni miasta, zwłaszcza w pierzejach. Budowanie środowiska kolorystycznego odpowiadającego zróżnicowanym funkcjom publicznym sprzyja intensyfikacji doznań emocjonalnych i estetycznych (Tarajko-Kowalska 2010). Mimo że wpływ ten udowodniono już naukowo, jest on często pomijany w trakcie doboru barw w miastach, brakuje starań, a nieraz umiejętności posługiwania się tym narzędziem, pomimo że, jak wskazuje Rochman-Drohomińska (2010), przestrzeń nie jest monochromatyczna. Trzeba więc zwrócić większą uwagę na kolory, które otaczają użytkowników przestrzeni miejskich.

Coraz częściej udział w kształtowaniu przestrzeni mają mieszkańcy. Co jest zasadne ze względu na samą definicję ładu przestrzennego, który oznacza nie tylko uporządkowaną, estetyczną i spójną przestrzeń, ale też zwiększenie udziału społeczności lokalnej w racjonalnym i ekologicznym kształtowaniu przestrzeni i architektury – w poczuciu odpowiedzialności za miejsce zamieszkania, budowę wspólnoty i tożsamości lokalnej i regionalnej, jak również zwiększenie poziomu świadomości ekologicznej i estetycznej (Ład przestrzenny... 2016). Jak podkreśla Kajdanek (2014), mieszkańcy i użytkownicy miast to już nie tylko bierna publiczność, ale i zaangażowani obywatele roszczenicy sobie prawo do decydowania o mieście i jego rozwoju. Miasta również otwierają się na mieszkańców i umożliwiają wyrażanie swoich interesów, potrzeb, np. za sprawą wprowadzania budżetów partycypacyjnych. A mieszkańcy coraz odważniej i chętniej z tych możliwości korzystają. Przez aktywność w przestrzeni publicznej mają oni możliwość działania dla zaspokojenia swoich potrzeb, czyli mogą aktywizować się wokół inicjatyw i przyciągać do siebie coraz szersze grono współmieszkańców.

Skoro niemal wszystkie miasta otwierają się „na ludzi” poprzez wdrażanie idei „miast dla ludzi”, a kolor ma wpływ na kształtowanie przestrzeni publicznych i samopoczucie człowieka (Popek 1999), podjęto badania odbioru kolorystyki miejskiej. Przedmiotem pracy jest analiza kolorystyczna budynków w centrum Lublina. Artykuł jest próbą zmierzenia się z kwestiami oceny estetyki przestrzeni publicznych przez użytkowników danej przestrzeni i określenia preferencji w kształtowaniu ładu kolorystycznego. W tym celu przeprowadzono badania ankietowe pozwalające stwierdzić, jakie kolory elewacji i ich zestawienia w mieście są najlepiej odbierane. Wynika to z chęci zwrócenia uwagi na istniejący problem niedoceniań koloru w mieście, ale też sprawdzenia, czy mieszkańcy powinni mieć wpływ na kształtowanie przestrzeni pod tym względem. Pośrednio prowadzone badania dają też szansę, aby osoby biorące w nich udział mogły się wypowiedzieć na ten temat, co jest szczególnie ważne do zachęcania mieszkańców, aby korzystali z przestrzeni publicznych. Autorzy artykułu zgadzają się przy tym z opinią Polskiej (2011), że komponenty gospodarki przestrzennej są trudne do rzetelnej oceny i ma ona charakter jakościowy. Mają jednak przekonanie, że oceny te są niezmiernie ważne w planowaniu przestrzennym.

MATERIAŁY I METODA

W badaniach wykorzystano metodę SBE (*Scenic Beauty Estimation*) – oceny piękna scenerii. Choć stworzono ją do oceny krajobrazów przeznaczonych do ochrony, to po nieznacznej modyfikacji stosowana jest do oceny przestrzeni lub wybranych obiektów (Herman 2011, Trzaskowska 2013, Renda i Trzaskowska 2014). Badania składają się z czterech etapów: wyodrębnienia z krajobrazu jednostki podlegającej ocenie, wykonania fotografii i przygotowania z nich ankiety, zaprezentowania materiału badawczego grupie obserwatorów, zliczenia ocen obserwatorów. W pracy celem badań jest ocena wartości estetycznej budynków w Lublinie. Ze względu na wybór metody i specyfikę jej przeprowadzania nie uwzględniano innych czynników ważnych w ocenie estetyki przestrzeni publicznych, takich jak: przeznaczenie

budynku, kompozycji, jaką tworzy w przestrzeniach, czy innych elementów, np. małej architektury, na które należy zwracać uwagę, dobierając barwy. Do badań wykonano 405 zdjęć w zbliżonych warunkach atmosferycznych, porównywalnych odległościach od obiektu i ostrości wszystkich planów. Fotografie wykonane były z wysokości obserwatora i z miejsca dla niego bezpośrednio dostępnego. Uzyskane materiały poddano analizie i wyborowi. Odrzucono te, które były nieostre, miały kadr pionowy lub gdzie pojawiały się np. postacie skupiające uwagę na innych elementach niż przedmiot badań. Następnie przygotowano ankietę w postaci prezentacji multimedialnej, która zawierała 36 fotografii. W badaniach brano pod uwagę elewacje budynków, na których: dominuje jeden kolor, występuje więcej niż jeden kolor, ciągi kamienic o różnej kolorystyce, pokryte muralami lub banerami reklamowymi. Podział przyjęty w koncepcji pracy nie oddziaływał na badanych, zdjęcia zestawiono losowo. Respondentów w zdaniu poprzedzającym ankietę poinformowano jedynie, czego ona dotyczy. Ocenę prowadzono za pomocą sześciostopniowej skali, 1 to ocena najniższa („nie podoba mi się, jest brzydkie”), a – 6 najwyższa („podoba mi się, jest piękne”).

Ankietę opublikowano w Internecie. Udział w badaniach wzięło 106 osób, zróżnicowanych pod względem płci, wieku, wykształcenia. Wśród respondentów przeważały kobiety, które stanowiły 59,4% (63 osoby), natomiast odsetek mężczyzn wynosił 40,6% (43 osób). Ankietowanych podzielono według wieku na trzy grupy. Pierwszą stanowiły osoby, które nie ukończyły 25 roku życia, ich odsetek wyniósł 49,1% (52 osoby). Kolejny przedział wiekowy obejmował respondentów mających 25–39 lat, w tej grupie znalazło się 31 osób (29,2%). Ostatnią grupą byli ankietowani, którzy ukończyli 39 lat, ich odsetek wyniósł 21,7% (23 osoby). Pod względem wykształcenia najliczniejszą grupę stanowiły osoby z wykształceniem wyższym, było to 60,5% ankietowanych, a 38,2% respondentów miało wykształcenie średnie. Nie skompletowano wystarczających danych dotyczących grupy osób z wykształceniem zawodowym (1,3%), dlatego też grupy tej nie uwzględniono w analizie.

WYNIKI

Najwyżej oceniono jednolicie pomalowaną kamienicę Starego Miasta o intensywnym kolorze pomarańczowym. Kompozycję dopełniają białe akcenty na ścianach. W przypadku elewacji jednokolorowych wysoko oceniono również inne kamienice o intensywnych kolorach, np. zielonym, niebieskim. Ankietowani preferowali kolory jasne, wyraziste, intensywne (żółty, błękitny, pomarańczowy). Każde pogorszenie stanu technicznego elewacji, negatywnie wpływało na jej odbiór. Stosunkowo dobrze oceniono również elewację o kolorze różowym, choć jej stan nie był idealny. Zdecydowanie gorzej oceniono budynki w kolorach szarym, beżowym i kremowym.

W kolejnej ocenianej grupie znalazły się elewacje, w których występował więcej niż jeden kolor. Na fasadach wszystkich kamienic pozytywnie odebranych przez respondentów zauważalny był wyraźny kontrast kolorów, bardzo intensywny i ciemny kolor, np. brązowy, czerwony, który dopełniany był kolorami o dużym rozjaśnieniu. Najniżej ocenione fotografie tworzyły kontrasty z kolorów pastelowych, bez żadnych wyrazistych akcentów, które przykuwałyby wzrok przechodniów. Fasady, na których występowały więcej niż dwa kolory, odbierane były bardzo negatywnie. Neutralnie natomiast oddziaływały kontrasty bardzo intensywnego koloru z kolorem pastelowym.

Jako że trudno w mieście znaleźć pojedyncze budynki, należy brać pod uwagę kilka budynków i tworzone przez nie pierzeje. Wszystkie ciągi kamienic Starego Miasta oceniono pozytywnie (najczęściej stosowana punktacja 5–4). Występują tam bardzo intensywne kolory, charakterystyczne dla większości budynków na Starówkach w Polsce. Elewacje, które charakteryzują się pastelowymi kolorami, ale występują w sąsiedztwie tych intensywnie pomalowanych, odbierano pozytywnie. Na wyższą ocenę wpływały też zdobienia kamienic. W przypadku, gdy na fasadach pojawiały się banery reklamowe, lub duże powierzchnie przeszklonych wystaw, ocena automatycznie spadała.

Pozytywnie odbierano w przestrzeni murale, które namalowano wyrazistymi kolorami, pokrywające

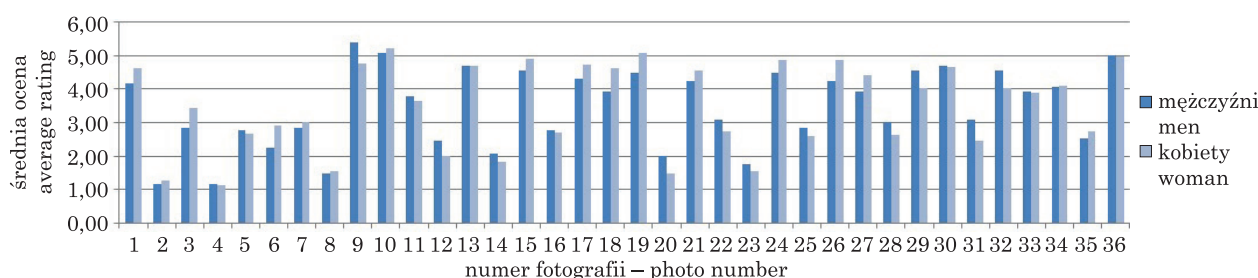
większą część elewacji. Dużą przychylność i akceptację miały ciemne kolory, takie jak czerń czy granat. Zdecydowanie gorzej odbierano (niższe oceny) murale, które jako tło używały koloru elewacji, a ich kolory nie pokrywały barwy fasady, przez co w odbiorze wyglądały tak jakby potrzebowały renowacji.

Wszystkie reklamy, niezależnie od formy, były bardzo źle odbierane w przestrzeni. Najgorzej oceniano wielkoformatowe banery i tzw. siatki, które przykrywają znaczną część elewacji budynku. Odrobinię lepiej oceniano reklamę na balkonach w barwach zbliżonych do tych na elewacji. Pozostałe oceniono bardzo negatywnie, niezależnie od skali i formatu reklamy. Wyjątkiem było zdjęcie przedstawiające kamienicę pomalowaną na intensywny kolor zielony, który podniósł średnią ocenę odbiorców.

Analizując średnie oceny mężczyzn i kobiet, nie zauważa się znacznych różnic. Największa różnica powstała w odbiorze fotografii 18 (kamienica z dwoma kolorami żółto-brązowa) i wynosi ona 0,68 pkt. Najmniejsza różnica dotyczy zaś zdjęcia 36 (odnowiona kamienica w kolorze kremowym z dekoracyjnymi elementami o kontrastowej barwie) i wynosi 0,02 pkt (rys. 1). Zarówno najwyższe, jak i najniższe oceny poszczególnym elewacjom przyznały kobiety, które wykorzystywały zdecydowanie większą skalę ocen niż mężczyźni łagodniej używający negatywnych ocen i bardzo ostrożnie najwyższych. Mężczyźni lepiej odbierali murale i oceniali je wyżej niż kobiety. Obie płcie wyżej oceniały elewacje, w których dominował jeden kolor niż te wielokolorowe. Zaskakujące jest,

że osoby w wieku do 24 lat lepiej oceniały obiekty, które przez pozostałe dwie grupy odbierane były jako brzydkie, natomiast niżej oceniały wszystkie badane obiekty. Wszystkie grupy wyżej oceniały elewacje jednokolorowe (rys. 2). Osoby z wykształceniem wyższym przyznawały wyższe oceny od osób z wykształceniem średnim, za wyjątkiem grupy zawierającej fotografie reklam, które wszyscy respondenci ocenili bardzo negatywnie. Osoby z wykształceniem średnim krytyczniej podchodzą do kolorystyki otaczających je budynków (rys. 3). Biorąc pod uwagę profil wykształcenia, zauważono, że osoby o profilu ogólnym najwyższej oceniają większość elewacji, natomiast z humanistycznym te oceny zaniżają.

Paleta barw stosowanych na budynkach w centrum miasta jest bardzo szeroka, od bieli przez szarości, kolory pastelowe, intensywne czerwienie aż do czerni. Spora część kamienic zachowała swój historyczny wygląd, oczywiście remontowane i wielokrotnie odnawiane nie mają pierwotnie zastosowanego koloru. W pierzejach widoczne są intensywne kontrasty, gdyż każda z nich ma zupełnie inny kolor. W szerszym spojrzeniu kolory uzupełniają się, tworząc przyjemny dla oka widok. Ta sytuacja ma miejsce przede wszystkim na Starym Mieście, które wyróżnia się wśród pozostałych terenów. Sąsiadują tu ze sobą intensywne i nasycone żółć, ciemne czerwienie, wyrazista zieleń czy delikatny niebieski. Wszystkie te fasady respondenci ocenili bardzo dobrze w badaniach. Fronty takich kamienic stają się punktami charakterystycznymi danej przestrzeni miejskiej.

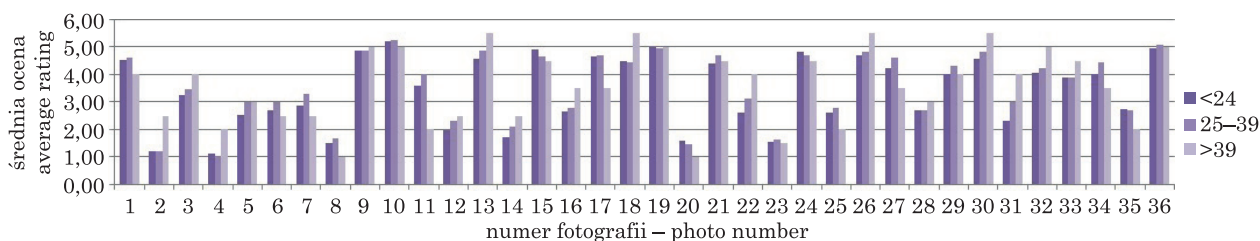

Rys. 1. Zróżnicowanie średniej ocen respondentów ze względu na płeć

Źródło: opracowanie własne

Fig.1. Differences in the average of respondents' opinions on the basis of sex

Source: own study

Rys. 2. Zróżnicowanie średniej oceny respondentów ze względu na wiek

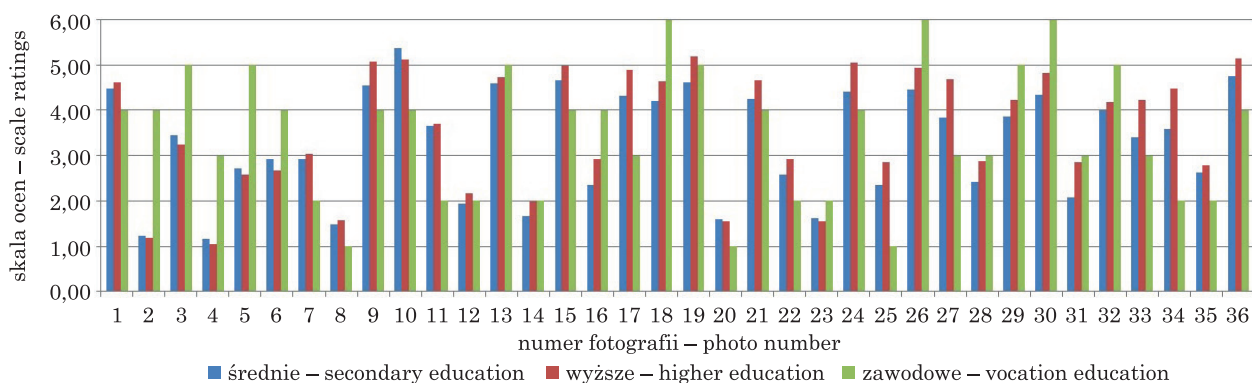
Źródło: opracowanie własne

Fig. 2. Diversification of the average assessment of respondents by age

Source: own study

Większość tych budynków ma jednobarwne elewacje z elementami dekoracyjnymi w kontrastujących barwach. Pozwala to wysnuć wniosek, że ten kierunek rewitalizacji kamienic Starego Miasta, nawiązujący do występującej już kolorystyki, która najczęściej wynika z przywracania kolorów występujących w okresie świetności, jest bardzo korzystna. W przeprowadzonych badaniach potwierdzono, że takie kolory są dobrze odbierane i oceniane wysoko przez respondentów. Pojawia się jednak niebezpieczeństwo, że lubiane intensywne barwy zostaną przeniesione w inne rejony miasta. W innych częściach centrum Lublina dobrze oceniane były budynki jednokolorowe, które należy dopełniać innymi akcentami

kolorystycznymi, przy czym najlepiej odbierane były białe akcenty. W przypadku fasad wielokolorowych należy unikać więcej niż dwóch kolorów. Wskazane jest ograniczanie pastelowych (rozbielonych) kolorów na elewacjach, wyjątkiem mogą być fronty, które w swoim sąsiedztwie mają elewacje budynków o bardzo wyrazistych barwach. Powstające murale powinny zakrywać większą część elewacji, zwłaszcza jeżeli ta jest uszkodzona. Należy na bieżąco usuwać powstałe zniszczenia na elewacjach budynków, unikać jasnych odcieni, które są podatne na zabrudzenia. Powinno się eliminować reklamy ze strefy centrum, w pierwszej kolejności wielkoformatowe banery zasłaniające całe elewacje.

Rys. 3. Zróżnicowanie średniej oceny respondentów ze względu na wykształcenie

Źródło: opracowanie własne

Fig. 3. Diversification of the average assessment of respondents due to education

Source: own study

DYSKUSJA

Większość wyciągniętych wniosków z przeprowadzonych badań pokrywa się z zasadami dotyczącymi stosowania barw na elewacjach budynków przedstawionych w pracy „Barwa i człowiek” (Zeuger 1965) i „Estetyka miast” (Szolginia 1981). Nie jest to jednoznaczne z włączaniem mieszkańców do procesów projektowych. Szolginia (1981) wskazuje, że uzyskanie pozytywnych efektów w dziedzinie tworzenia przestrzeni sprzyjających dobremu samopoczuciu psychicznemu przez postępowanie według uniwersalnych reguł i wskazań jest tylko pozornie proste, nigdy nie prowadzi do pożądaných efektów, lecz tylko do mechanicznego powielania stereotypów. Kolor jako narzędzie kształtujące przestrzeń jest elementem dynamicznym i zmiennym, który przynależy zarówno do przestrzeni, jak i struktury budynku, stanowiąc łącznik i równocześnie granicę między tymi elementami (Marx-Kozakiewicz 2008). Tarajko-Kowalska i Kowalski (2007) podkreślają, że przy tworzeniu ładu kolorystycznego w miastach należy zwrócić również uwagę na przeznaczenie, funkcję budynku oraz przestrzeń, w której występują. Zdecydowanie innym kolorem powinny charakteryzować się budynki mieszkaniowe, przemysłowe, a jeszcze innym kulturalne. Warto pamiętać, że barwa musi współgrać z formą, a nie może się jej przeciwstawić. Odpowiednio wywarzona forma z pasującą barwą tworzy zharmonizowaną kompozycję. Im bardziej wyrazisty kolor, tym na mniejszej powierzchni powinno się go stosować. Jak podkreśla Wiszniowski (2015), silne bodźce wizualne, których dostarcza żywy kolor w sposób podprogowy oddziałują pobudzająco, co może łączyć się z określonymi reakcjami psychicznymi (m.in. agresją, radością). Jako przykład można podać pomalowany na „radosny” pomarańczowo-żółty kolor budynków Centrum Onkologii Ziemi Lubelskiej w Lublinie dominujący w przestrzeni miejskiej. Budzi on powszechną dezaprobatę i uznany jest za najbardziej szpecący obiekt w mieście (*Jest duże i kolorowe...* 2014). Nie tylko budynki tworzą warstwę kolorystyczną, robią to również wszechobecne reklamy, które muszą „przebić”

wszystkie inne sygnały poprzez zwiększenie ładunku przekazu ponad otaczające tło (Tyliszczak 2016). Projektując elewacje budynków, należy pamiętać o kontekście, nie można symboliki kolorów, barw heraldycznych czy wyboru mieszkańców traktować dosłownie, nawet jeśli są efektem przeprowadzonych konsultacji społecznych. Zauważyć należy, że bodźce kolorystyczne nie wyczerpują całego ich bogactwa generowanego przez zurbanizowane środowisko i odbieranego przez wszystkie zmysły mieszkańców. Wiele z nich jest korzystnych, ale nadmiar tych jednego typu utrudnia życie (Wiszniowski 2015).

Najrozsądniejszym postępowaniem jest zatem „zapanowanie” nad wszystkimi warstwami kolorystycznymi. Jest to możliwe poprzez właściwe projektowanie. By uniknąć nieumyślnej kakofonii miast, władze miast powinny opracować plany barw pożądaných w przestrzeni publicznej, zanim zaczną kształtować ją na nowo. I tu pojawia się problem, gdyż przestrzenie miast zarządzane są przez wiele podmiotów. A ich działania nie są skoordynowane do kreowania określonego wizerunku ładu kolorystycznego. Postępująca komercjalizacja spowodowała, że powstają „niby przestrzenie” bez ograniczeń estetycznych, odniesień historycznych czy wartości kulturowych (Tyliszczak 2016). Większość inwestorów, architektów i dekoratorów jako najważniejszy czynnik przy wyborze barwy stawia względy estetyczne lub intuicję (Piłat-Borcuch 2017). Gołębiowska (za Piłat-Borcuch 2017) wskazuje, że z gustami należy postępować bardzo ostrożnie, gdyż przekonanie, że coś ma powstać zgodnie z gustem jest wrogiem dobrego projektowania. Z kolei Piernikowski (za Piłat-Borcuch 2017), uznaje, że projektowanie przestrzeni miejskich powinno odzwierciedlać gusta. Podkreśla jednak w swoich wypowiedziach, że ogromną rolę mają konsultacje i debaty, które są szansą, na to aby edukować mieszkańców. Opowiada się też za stworzeniem obowiązujących zasad. Podobnie twierdzi Piłat-Borcuch (2017), wskazując, że rola projektanta to nie tylko odpowiadanie na potrzeby i gusta użytkowników, ale też rola edukatora z jednoczesnym wypracowaniem rozwiązań na wysokim poziomie funkcjonalności, użyteczności i estetyki. Przy czym

podniesienie standardów planowania przestrzennego to metoda opanowania zjawiska w sposób „odgórny”, natomiast zaletą edukacji szkolnej jest fakt działania „oddolnego”. Konieczne jest kształtowanie nawyków u najmłodszych członków społeczeństwa, jak również wrażliwości estetycznej użytkowników, a także urzędników. Podobnie, za podniesieniem standardu edukacji szkolnej w zakresie estetyki i jej roli w życiu człowieka wypowiedzają się: Szolginia (1981), Springer (2013) i Włodarczyk (2015). Ze względu na fakt, że przywołani autorzy i ich prace pochodzą z różnych okresów, można wnioskować, że problem jest cały czas aktualny i nadal nierozwiązany.

Springer (2013), wskazuje zagrożenia wynikające z debat i konsultacji, według niego to mieszkańcy są odpowiedzialni za „pastelozę” osiedli mieszkaniowych, gdyż w miastach poprzez rady osiedli i inne grupy społeczne mają oni wpływ na wybór kolorów elewacji budynków. Do partycypacji na obecnym poziomie negatywnie odnosi się też Miessen (2013) i Pobłocki (2013).

Przywołane przykłady obrazują, jak trudno jest mierzyć się z kwestiami estetyki użytkowników czy partycypacji. Rozbieżne są też opinie w kwestii projektowania. Przyjmuje się, że dobrze wybierał „specjalista”, który może wyznaczyć kierunki, wykorzystując swoją fachową wiedzę i doświadczenie. Jednak projektanci, często jak wskazują: Ghirardo (1999), Eco (1998), Lorens (2007), „w pogoni za klientami, schlebaniu gustom, pod presją atrakcyjności i wywierania wrażenia skupili się na kopiowaniu kulturowym, symulakrowaniu i budowaniu dekoracji, a nie na kreacji architektonicznej zgodnej z kontekstem przestrzennym, kulturowym i społecznym, powołującej miejsca autentyczne” (Borowik 2015). Coraz bardziej widoczny staje się dotyczący społeczeństwo i wybranych przez społeczeństwo decydentów brak zasad etycznych (Jałowiecki i in. 2009). Na przykład badacze miejskiej rzeczywistości: Jałowiecki i in. (2009), wykazali, że Warszawa należy do deweloperów i urzędników, którzy ignorują plany zagospodarowania miejscowego np. poprzez nieuwzględnianie opracowanych strategii wizerunkowych miast. Dlatego, jak podkreślają, wyzwaniem

powinno być zerwanie z systemem, który pozwala sferze biznesowej na osiągnięcie szybkich zysków kosztem społecznych i środowiskowych celów, które są odzwierciedleniem wartości kulturowych przekładających się na wysoką jakość przestrzeni publicznych miast. Obszary przestrzeni publicznej to zwykle rejonny bardzo atrakcyjne i pozostające w centrum zainteresowania inwestorów nieruchomościowych, można założyć, iż są one celowo niepoddawane obligatoryjnej procedurze planistycznej umożliwiającej wszystkim zainteresowanym partycypowanie w ich kształtowaniu. Są natomiast nazbyt często kształtowane/przekształcane za pomocą arbitralnych decyzji administracyjnych (tj. obu rodzajów decyzji o warunkach zabudowy), których wydawanie jest zasadniczo ograniczone przez wskazany wcześniej przepis o obowiązku planistycznym (Buczek 2011). To oznacza, iż przestrzeń publiczna, pozostając głównie w gestii władz samorządów, mocniej jeszcze jest zawłaszczana przez urzędników. A oni, zasłaniając się interesem społecznym i wspólnotowym, sami chcą decydować o własności, kształcie i jakości przestrzeni publicznych miast (Sagan 2000). Takie szafowanie i niszczące spójność dzielenie przestrzeni publicznej spowodowało jej fragmentaryczność oraz „umycie rąk” przez władze poprzez zrzucenie odpowiedzialności za nią na jednostki biznesowe (Borowik 2015). Podobnie ujmuje to Böhm (2016), wskazując, że: działania w tworzeniu walorów kompozycji stają się bezsilne wobec reguł planistycznych i budowlanych, a podejmowane na ich podstawie decyzje dotyczące ładu przestrzeni uzależniają się od coraz bardziej oddalonych od istoty sprawy wymogów administracyjnych. W konsekwencji piękno w otoczeniu człowieka – w czasach demokracji i wolnego rynku – znalazło się na niepewnym gruncie populizmu i komercji. Wśród źródeł zakłócających budowanie ładu przestrzennego Polski (2009) wymienia także: niedoskonałość i niespójność prawa, niekiedy źle pojmowane zasady ustrojowe – zakres wolności, demokrację dysponowanie własnością nieruchomości, niski poziom kultury gospodarczej w zakresie środowiska życia, uwarunkowania zabudowy historycznej oraz brak kapitału na kompleksowe przekształcenia zabudowy.

W tym kontekście ważny wydaje się głos zaangażowanych mieszkańców, tym bardziej, że w aspekcie społecznym ładu przestrzennego niezmiernie ważne jest zwiększanie udziału społeczności lokalnej w racjonalnym kształtowaniu przestrzeni publicznych, w poczuciu odpowiedzialności za miejsce zamieszkania. Gzell (2002), wskazuje, że społeczna partycypacja to także kontrola działań władzy, która wpływa na większą ich efektywność. Mieszkańcy często nie mają żadnych powiązań i interesów w zarządach miast, doceniają jednak rolę przestrzeni publicznych, które są dobrem wspólnym, sceną dla codziennego życia miejskich społeczności. Umożliwiają również kształtowanie przestrzeni według potrzeb tej społeczności. Należą do nich: łatwa orientacja w terenie, zapewnienie poczucia bezpieczeństwa, potrzeba identyfikacji, możliwość obcowania z estetycznym otoczeniem (Porębska 2010). Jest to szczególnie ważne, jak podkreśla Gehl (2013) przy poruszaniu się pieszo, które jest pożądanym elementem miejskiego stylu życia. Ważnym dla utrzymania odpowiedniego poziomu aktywności w przestrzeni publicznej dającego poczucie bezpieczeństwa – także w ramach animowania i „reżyserii” przestrzeni. Stąd znaczenie kwestii dających mieszkańcom pozytywne wrażenia, które Gehl (2013) nazywa „radością i szczęściem”, tj. możliwość rekreacji i interakcji, aktywność w różnych porach dnia i roku, odpowiednia skala, możliwość cieszenia się klimatem, a także jasność, estetyka i pozytywne wrażenia zmysłowe. Szolginia (1981) zwraca uwagę na oddziaływanie środowiska miejskiego na psychikę człowieka, na rozwój jego osobowości. Przemienne, zmasowane oddziaływanie współczesnych zespołów miejskich na odczucia mieszkańców nie powinno i nie może być przypadkowe, ignorujące człowieka i przytłaczające jego sferę duchową. Anonimowe, pozbawione wyrazu przestrzenie miejskie nie budzą zainteresowania, nie przyciągają uwagi, nie stanowią czynnika więzi społecznej. Dlatego należy zwracać uwagę również na aspekt budowania tożsamości miejsca, nawiązania do lokalnego dziedzictwa, ducha miejsca możliwości wyrażania w formach zagospodarowania przestrzennego (Stangel 2013).

Borsa (2015) podkreśla, że zwiększone zainteresowanie społeczeństwa sprawami estetyki miast,

w reakcji na „szarą” rzeczywistość, chaos wywołany „ekonomizacją” przestrzeni i błędy zarządzania rozwojem przestrzennym, to szlachetny odruch. Poprawa estetyki otoczenia poprzez ubranie go w inną, piękniejszą formę jednak nie wystarczy do wykreowania przestrzeni, która w sposób trwały mogłaby być estetyczna. Miasto nie jest produktem artystycznym. Użytkownicy miasta mają różną wrażliwość, a wszyscy powinni się czuć dobrze i komfortowo. Pobłocki (2013) podkreśla, że takie działania mają charakter czysto kosmetyczny i nie prowadzą do realnej systemowej zmiany, a jedynie do złagodzenia nieprzyjemnej konsekwencji obecnego sposobu zarządzania miastem i nieładu przestrzennego. Gzell (2002) także przestrzega, że powtarzanie haseł i nośnych idei np. „miast dla ludzi” nie zapewni nigdy automatycznego sukcesu na tym polu. Kluczem według niego jest co prawda organizacja wystąpień i synchronizacja ich z kapitałem „fizycznym”, ale społeczności nie są systemami idealnego typu w planowaniu i zarządzaniu miast. Należy się zgodzić, że w mechanizmach budowania ładu przestrzennego, w tym kolorystycznego, powinno być uwzględniane wieloaspektowe widzenie problemu, a nie tylko opinie mieszkańców. Udział ich jednak w procesie decyzyjnym powoduje istotne korzyści dla jakości podejmowanych działań. Każda jednostka wnosi ze sobą różnego rodzaju wiedzę, wartości i doświadczenie, co pozwala uniknąć pominięcia istotnych elementów mających wpływ na daną sytuację. Każdy z uczestników ma ponadto własne wartości i normy moralne (np. poszanowanie lokalnych tradycji lub wartości kulturowych), w oparciu o które mogą wspólnie ocenić, czy dane rozwiązanie będzie przez nich postrzegane jako dobre (Wyzwania zrównoważonego... 2010).

WNIOSKI

Kluczowe we wszelkich działaniach i decyzjach związanych z gospodarką przestrzenną jest uwzględnianie czynnika społecznego. Opieranie się jedynie na wiedzy eksperckiej może prowadzić do realizacji inwestycji niedostosowanych do lokalnych warunków czy oczekiwań użytkowników. Pominięcie analiz pozatechnicznych czynników oraz konsultacji

społecznych nie tylko nie prowadzi do rozwiązania problemu, ale może nawet wpływać na powstanie kolejnych. Poza tym poprzez włączanie wszystkich interesariuszy w proces kształtowania ładu przestrzennego istnieje dużo większa szansa na akceptację przyjętego rozwiązania. Warto w tych działaniach wykorzystywać metody badań pozwalające określić preferencje mieszkańców, nawet przedstawiające subiektywne odczuwanie harmonii w elementach otoczenia. Pozwala to podejmować dialog, ale też budować przestrzeń, z którą będą się oni utożsamiać, i będą za nią odpowiedzialni. Ma to też kolosalne znaczenie dla budowy specyficznego, lokalnego ładu przestrzennego oraz dla przestrzegania ustalonych zasad postępowania.

PIŚMIENNICTWO

- Arnheim, R. (2013). *Sztuka i percepcja wzrokowa. Psychologia twórczego oka (Art and visual perception)*. Wyd. Oficyna, Łódź.
- Bąkowska, M. (2007). Piękna sztuka malowania – murały, w: *Wizje i rewizje. Wielka księga estetyki w Polsce (Beautiful art of painting-murals in: Visions and revisions. A great book of aesthetics in Poland)*. Red. K., Wilkoszewska. Wyd. Universitas, Kraków, ss. 423–436.
- Bell, P.A., Greene, T.C., Fisher, J.D., Baum, A. (2004). *Psychologia środowiskowa (Environmental psychology)*. Wyd. Psychologiczne, Gdańsk.
- Borowik, I. (2015). Władze miejskie a poszukiwania dobrej przestrzeni publicznej (The local authority in search of the good public space), *Acta Universitatis Lodzianensis Folia Sociologica* 54, 95–108.
- Borsa, M. (2015). Estetyka, funkcja i tożsamość przestrzeni miejskich (Aesthetics, function and identity of urban spaces), <https://www.forumprzestrzeniemiejskie.pl/.../Borsa%20M.,%20Estetyka%20funkcja%20i%20tozs>, dostęp (access): 11.11.2017.
- Böhm, A. (2016). O czynniku kompozycji w planowaniu przestrzeni (About the factor of composition in planning space). Wyd. Politechnika Krakowska, Kraków.
- Eco, U. (1998). *Semiologia życia codziennego (Semiologia quotidiana)*. Wyd. Czytelnik, Warszawa.
- Gehl, J. (2013). *Miasta dla ludzi (Cities for people)*. Wyd. RAM, Kraków.
- Ghirardo, D. (1999). *Architektura po modernizmie (Architecture after modernism)*. Wydawnictwo VIA, Toruń–Wrocław.
- Gregory, R.L. (1971). *Oko i mózg: psychologia widzenia (Eye and brain)*. Wyd. PWN, Warszawa.
- Gzell, S. (2002). Nowe planowanie – integracja kwestii projektowych, ekonomicznych, środowiskowych i społecznych w nowej filozofii planowania rozwoju miast, w: *System zarządzania przestrzenią miast (The New planning-integration of project, economic, environmental and social issues in the new philosophy of urban development planning in: City space management system)*. Red. P., Lorens. Wyd. Politechnika Gdańska, Gdańsk, ss. 24–41.
- Herman, K. (2011). *Ogrody tymczasowe w przestrzeniach kolektywnych (Temporary gardens in collective spaces)*. Wyd. Sztuka ogrodu sztuka krajobrazu, Warszawa.
- Jałowiecki, B., Sekuła, E.A., Smętkowski, M., Tucholska, A. (2009). *Warszawa. Czyje jest miasto? (Warsaw. Whose city is it?)*. Wyd. Scholar, Warszawa.
- Jest duże i kolorowe. Centrum Onkologii Ziemi Lubelskiej. (2014), <http://www.bryla.pl/bryla/1,85300,17765592>, dostęp (access): 28.04.2016.
- Kajdanek, K. (2014). *Diagnoza aktywności obywatelskiej mieszkańców Wrocławia, raport tematyczny Wrocławskiej Diagnozy Społecznej (Diagnosis of civic activity of the inhabitants of Wrocław, thematic report)*. Wrocław, <https://www.wroclaw.pl/wroclawska-diagnoza-spoleczna-2014-wroclawianie-nieaktywni...>, dostęp (access): 28.04.2016.
- Lorens, P. (2007). *Tematyzacja przestrzeni publicznej jako wyraz dywersyfikacji struktury urbanistycznej miasta doby globalizacji, w: Percepcja współczesnej przestrzeni miejskiej (Thematization of public space as an expression of the diversification of the urban structure of the city of the day of globalization, in: Perception of contemporary urban space)*. Red. M., Madurowicz. Wyd. WGiSR UW, Warszawa, ss. 83–92.
- Ład przestrzenny w województwie kujawsko-pomorskim. *Diagnoza z założeniami programu jego kształtowania (Spatial order in the Kuyavian-Pomeranian Voivodeship. Diagnosis with the assumptions of its shaped program)*. (2016). Praca zbiorowa. Wyd. Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu, Toruń, <http://www.kujawsko-pomorskie.pl/>, dostęp (access): 28.03.2015 .

- Miessen, M. (2013). *Koszmar partycypacji (The nightmare of participation)* Wyd. Bęc zmiana, Warszawa.
- Montgomery, Ch. (2015). *Miasto szczęśliwe. Jak zmienić nasze życie, zmieniając nasze miasta (Happy city. Transforming our lives through urban design)*. Wyd. Wysoki Zamek, Kraków.
- Piłat-Borcuch, M. (2017). *Design designer i metamorfozy miejskie. Studium socjologiczne (Design designer and urban metamorphosis. Sociological study)*. Oficyna Naukowa Ewa Pajestka-Kojder, Warszawa.
- Pobłocki, K. (2013). *Prawo do odpowiedzialności. Przedmowa*, w: M. Miessen, *Koszmar partycypacji (M. Miessen, in: The nightmare of participation)*. Wyd. Bęc zmiana, Warszawa, ss. 7–35.
- Marx-Kozakiewicz, M. (2008). *Ulica jako forma przestrzeni życia miasta (The street as a form of space of city life)*. *Czasopismo Techniczne 3-A(105)*, 225–230.
- Polska, A. (2011). *Oceny estetyczne krajobrazu. Niematerialne wartości krajobrazów kulturowych (The aesthetic landscape assessments)*. *Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego, PTG 15*, 185–192.
- Polski, J. (2009). *Problemy kształtowania ładu przestrzennego w świetle idei zrównoważonego rozwoju, w: Wpływ idei zrównoważonego rozwoju na politykę państwa i regionów (The problems of shaping spatial order in the light of the idea of sustainable development, in: Impact of the idea of sustainable development on the policy of the state and regions)*. Red. B., Poskrobko, t. 1. Wyd. Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Białymstoku, Białystok, ss. 83–93.
- Popek, S. (1999). *Barwy i psychika. Percepcja, ekspresja, projekcja (Colors and psyche. Perception, expression, projection)*. Wyd. UMCS, Lublin.
- Porębska, M. (2010). *O potrzebie piękna w przestrzeni publicznej miasta (About the need of beauty in the public spaces of a city)*. *Czasopismo Techniczne 3-A(6)*, 155–163.
- Renda, J., Trzaskowska, E. (2014). *Estetyka roślin ozdobnych stosowanych w nasadzeniach na terenach zieleni w okresie zimowym (Aesthetics of ornamental plants used in planting green areas in winter)*. *Nauka. Przyroda. Technologie 8(3)# 35*.
- Rochman-Drohomirecka, K. (2010). *Kolor w przestrzeni publicznej*, w: *Problemy kształtowania przestrzeni publicznych (Color in public space, in: Problems of shaping public spaces)*. Red. P., Lorens, J., Martyniak-Pęczek. Wyd. Urbanista, Gdańsk, ss. 184–188.
- Sadik-Khan, J., Solomonow, S. (2017). *Walka o ulice. Jak odzyskać miasto dla ludzi (Streetfight: Handbook for an urban revolution)*. Wyd. Wysoki Zamek, Kraków.
- Sagan, I. (2000). *Miasto scena konfliktów i współpracy: rozwój miast w świetle koncepcji reżimu miejskiego. (City scene of conflicts and cooperation: urban development in the light of the concept of the urban regime)*. Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- Skiba, M. (2012). *Percepcja i rozpoznawalność przestrzeni publicznych. Studium przypadku czterech placów w Zielonej Górze (Perception and recognisability of public areas. Study of the case of four squares in Zielona Góra)*. *Czasopismo Techniczne 3-A*, 548–554.
- Springer, F. (2013). *Wanna z kolumnadą. Reportaże o polskiej przestrzeni (Bath with colonnade. Reportages on Polish space)*. Wyd. Czarne, Wołowiec.
- Stangel, M. (2013). *Kształtowanie współczesnych obszarów miejskich w kontekście zrównoważonego rozwoju (Shaping contemporary urban areas in context of sustainable development)*. Wyd. Politechniki Śląskiej, Gliwice.
- Szolginia, W. (1981). *Estetyka miasta (The aesthetics of the city)*. Wyd. Arkady, Warszawa.
- Tarajko-Kowalska, J. (2010). *Kolor w miejskiej przestrzeni publicznej (Color in the urban public space)*. *Czasopismo Techniczne 3-A(6)*, 243–251.
- Tarajko-Kowalska, J., Kowalski, P. (2007). *Kształtowanie harmonii wizualnej między krajobrazem a architekturą w oparciu o kolor (Shaping visual harmony between landscape and architecture on the basis of colour)*. Wyd. Politechnika Krakowska, Kraków.
- Trzaskowska, E. (2013). *Wykorzystanie roślin i zbiorowisk synantropijnych na terenach zieleni Lublina (The use of plants and synanthropic communities in the green areas of Lublin)*. Wyd. KUL, Lublin.
- Tyliszczak, J.J. (2016). *Barwy miejskie, w: Wizerunek miasta – co, jak, dlaczego? (Urban colors, in: Image of the city – what, how, why?)* Red. J.J., Tyliszczak, A.L., Włoszczyński, Wyd. E-bookowo.pl, <https://www.e-bookowo.pl/poradniki/wizerunek-miasta.html>.
- Wiszniowski, J. (2015). *Przemiany miejskiej przestrzeni publicznej spowodowane dominacją ruchu samochodowego w aspekcie zagrożeń społecznych, w: Zmiany w przestrzeni współczesnych miast (Transformation of urban public space resulting from the dominance of car traffic in the context of social risks)*. Red.

- M., Malikowski, M., Palak, J., Halik. Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów, ss. 57–70.
- Włodarczyk, M. (2015). Czy „kolorowe” oznacza „lepsze”? (Does „colourful” mean „better”). *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Technicznej w Katowicach* 7, 63–70.
- Wyzwania zrównoważonego rozwoju w Polsce (Challenges of sustainable development in Poland). (2010).
- Red. J., Kronenberg, T., Bergier. Fundacja Sendzimir, Kraków.
- Zeuger, G. (1965). *Barwa i człowiek (Color and man)*. Arkady, Warszawa.
- Zieliński, M. (2011). Wpływ społeczności lokalnych na krajobraz miejski na przykładzie małopolskich doświadczeń (Impact of local communities on urban landscape experiences as an example of Malopolska). *Przeźren i Forma* 16, 535–546.

VISUAL PERCEPTION OF TENEMENTS' FACADE COLORS AND POSSIBILITIES FOR USE IT IN SPATIAL ORDER BUILDING

ABSTRACT

Habitants more and more often attend in landscaping of their cities by participating in spatial economy or civil budget. Many cities advantage to that implementing Gehl's ideas „towns for the people”. Interest in aesthetisc of the towns, spatial chaos, mistakes in administration are very valuable, but they do not deal to appropriate activity in each case. It happens that they are used to move responsibility for a town to habitants by authorities. This work matter of concern is a valuation of tenements' colouring in Lublin and their reception by habitants. It was tried on a base of conducting survey reserch to respond if it can be a base to build new colouring order.

Key words: colouring order, city reception, participation, center of Lublin

